

Marin Preda în familia prozatorilor de după cel de-al II – lea război mondial

Romancier și nuvelist, Marin Preda este unul dintre cei mai importanți prozatori contemporani.

Nuvelele din volumul Întâlnirea din pământuri anticipează, în majoritatea, lor romanul Moromeții. Marin Preda nu e Moromete și nici nu-l creează pe acesta după chipul și asemănarea lui. Scriitorul este mai degrabă acela care-și imită eroul. Nuvelele arată că Moromete nu există de la început, că autorul îl descoperă treptat, ca și cum propriul personaj i s-ar releva cu încetul. Marin Preda devine, în raport cu opera lui, moromețian, pe măsură ce Moromete însuși devine, în raport cu lumea lui, moromețian.

Nuvela Întâlnirea din Pământuri descrie o criză a virilității. Dugu o vede pe Drina, goală, scâldându-se, și se bate pentru ea cu Achim. Disputa dintre cei doi parodiază ușor cavalerismul medieval. În La Câmp, doi flăcăi dau de o fată dormind sub un tufan și o violează. În Colina, un băiat e surprins pe câmp de o negură deasă și are vedenii. Toate sunt narațiuni obișnuite, care abia dacă lasă să se bănuiască plăcerea povestirii de mai târziu. Violența este aici expresia unei inocențe, a unei purități : Dugu, Drina, cei doi ciobani sunt niște candidi și, pe această linie, rude de departe cu Moromete. În Calul, personajul se teme parcă se recunoască de la început că-și va omorî calul : el se simte oarecum vinovat față de animal și se amăgește ascunzându-și scopul drumului său matinal, amânând conștiința crimei. Este tipică în Calul mișcarea înceată a narațiunii, parcă indiferentă, meticuloasă, împiedicată. Pațanghel din O adunare liniștită este dintr-odată uimitor de asemănător cu Moromete. El este aici adevăratul povestitor, substituindu-se autorului. Pațanghel pregătește meticulos efectele istorisirii. Amânarea, ocolurile țin de o anume plăcere a personajului de a-și crea și regiza spectacolele. Odată cu apariția acestei nuvele, apare în opera lui Marin Preda spiritul socratic, prețuirea valorilor libertății, încercarea de a sustrage de sub fatalitatea determinărilor elementare.

Marin Preda sfârșește prin a-și imita personajul, procedând ca el. Moromețianismul profund al operei constă în acest transfer : autorul împrumută de la eroul lui gesturi, cuvinte, un fel de a fi.

Desfășurarea apare în 1952 și este o replică dialectică, cu mult sub nivelul Moromeților, la tema timpului răbdător. Ilie Barbu pare un moromețian de dată recentă. În fond, nuvela e, sub raport tipologic, o variantă a romanului. Sub același raport romanul o copleșește însă. Tipologic, ea e anulată de roman. Toate reacțiile moromețiene ale lui Ilie Barbu dintr-o anume fază a lui sunt retopite și "înghițite" de roman la un nivel artistic superior. Ilie Barbu este în literatura lui Marin Preda, primul erou activ.

Tema îndrăznelii va fi amplificată la proporții majore, sociale, în nuvela Îndrăzneala, unde multe pagini stau sub semnul Moromeților, adăugându-se însă o încordare surdă, plutind amenințătoare deasupra câmpului unde înfruntarea dintre cei doi e descrisă magistral. Evoluția lui Anton Modan merge spre îndrăzneala acțiunii. Nuvela toată este o demonstrație a fortificării eroului, a conștiinței de sine.

Romanele și nuvelele lui Marin Preda, prin particularitățile psihologice ale personajelor, viziunea lor proprie asupra vieții, limbajul atât de caracteristic, reconstituie o lume puternic impregnată de elemente esențiale specificului nostru național. De aceea surprinde, poate, faptul că autorul Moromeților se inspiră, în nuvela Friguri, dintr-un alt mediu și dintr-un spațiu geografic diferit de al nostru. Autorul s-a inspirat din lupta de eliberare dusă de patrioții din Vietnam și nu urmărește aspecte exterioare, decorative, ci probleme umane profunde, cruciale, care apar în

conștiința eroilor. Prin noblețea sufletească și omenia care-i caracterizează, eroii din nuvela Friguri se integrează universului artistic al lui Marin Preda. Cunoscător al psihologiei oamenilor din popor, autorul a descoperit în imensa lor simplitate o nebanuită măreție, care n-are însă în ea nimic spectaculos. Subiectul propriu-zis al nuvelei îl constituie, de fapt, relatarea vieții eroului în răstimpul în care el se străduiește să-și îndeplinească misiunea. Poveste vieții lui Nang e aparent simplă. Fiu al unor țărani nevoiași, el a avut “una din acele copilării care trebuie uitate, fiindcă altfel nu se poate suporta”. Rămas orfan la o vârstă fragedă, ajunge de timpuriu în armată, devenind un luptător devotat pentru independența națională. Misiunea pe care trebuie să o îndeplinească presupune abilitate și eforturi supraomenești. Obstacolele pe care trebuie să le înfrunte sunt nespuse de grele. Nang rămâne o frumoasă figură de luptător patriot, un personaj de acțiune care îmbogățește galeria eroilor lui Marin Preda, în general mai închiși în ei, mai frământați. Ca structură psihologică, el nu e din spița medievală a lui Moromete, ci mai sigur din aceea a lui Ilie Barbu și Anton Modan, după momentul regăsirii conștiinței proprii demnități umane, când se “desfășoară” și se “încălzesc”.

Romanul Risipitorii a apărut în 1962 și reprezintă pentru Marin Preda trecerea de la stilul epic indirect la stilul epic direct, acela care dă posibilitatea autorului să-și exprime ideile fără a mai recurge la limbajul personajelor. Prozatorul știe mai mult decât eroii săi și, intervenind în dialogul cărții, devine el însuși un personaj și anume personajul cel mai bine plasat pentru a judeca pe celelalte și a da faptelor, la urmă, o viziune unitară, coerentă. Risipitorii constituie, deci, în multe privințe, o carte de experiment și faptul că Marin Preda a dat trei versiuni arată că la dificultățile demersului s-au adăugat și o nemulțumire de ordin estetic față de soluțiile inițiale. Așa cum se prezintă în forma definitivă, Risipitorii este romanul unei familii și, lucru nou la Marin Preda, romanul unui sentiment. El acoperă o mare arie socială și se întinde pe spațiul a două generații : părinții (Petre și Rodica Sterian, Toma Sterian) și copii (Constanța, Vale, Gabi, dr. Munteanu, Mimi Arvanitache). Materia romanului o constituie dramele copiilor și, analizându-le, talentul lui Marin Preda își regăsește forța lui reală.

Volumul al II-lea al *Moromeților* apare după mai bine de un deceniu de la apariția celui dintâi, în anul 1967. Acțiunea lui este grupată în jurul anului 1950. Moromete dinainte, devenit punct de referință literară, e mai viu, mai fascinant, de o mai înaltă spiritualitate decât cel de acum, mohorât, fără strălucire, ca un general trecut în rezervă. Romanul nu este cu totul detașat de primul, dar e scris altfel, cu altă tehnică epică și la altă vârstă spirituală. Între primul și al doilea volum, prozatorul a scris și altfel de literatură, a cunoscut alte forme epice, contactul lui cu proza occidentală nu a rămas fără consecințe pe plan epic. Și în volumul al II-lea, Moromeții rămâne romanul lui Ilie Moromete, deși cartea vizează o relație socială mai întinsă și chiar o epocă în totalitatea ei. Ce se impune însă și dă o impresie de neuitat e destinul bătrânului țăran, trecut prin multe, ieșit din zona de umbră în care o existență socială nemiloasă îl aruncase. În epoca de tranziție, Moromete dispăre ca erou activ. Personajul are aici un destin mediocru iar evenimentele îl copleșesc. Când totul pare iremediabil pierdut și Moromete joacă farsa îmbolnăvirii, personajul capătă aura tragică pe care o pierduse. În momentul când Moromete se ridică din închipuita lui boală și pune mâna pe par pentru a face ordine în familie, el iese din zodia mediocră în care trăise până atunci și redevine eroul tragediei sale. În spatele replicilor formulate cu aceeași dezinvoltură, se simte că mulțumirea eroului nu mai e aceeași. Rolul lui de stăpân absolut, nu-i mai dau siguranța de înaintea. Rolul lui de stăpân absolut în familie îi fusese retras, feciorii plecați la București nu se mai întorc, iar când tatăl, hotărât să refacă unitatea familiei, îi cheamă cu o nefirească duioșie, refuzul lor ia forme neașteptate. Catrina îl părăsește și ea, amenințându-l cu pedepse biblice.

Nici un copil nu-l mai ascultă și observațiile lui spirituale se întorc împotriva sa. Discuțiile dintre Moromete și fiul său capătă sensul unei confruntări între două moduri de a concepe viața, în ultimă instanță între două civilizații.

Eroul principal al volumului al doilea e Niculae Moromete. Ilie Moromete e prea puțin implicat, el fiind redus la un rol secundar de simplu spectator din afară a faptelor. Descrierea peripețiilor lui Niculae prilejuiește autorului nu numai o pagină vie de istorie, dar și o capodoperă de observație a psihologiei țărănești superioară într-un moment de mare încordare, de ezitare între acceptarea necesității și refuzul ei.

În ideea de monografie, vizând o atitudine proprie față de existență, în toate actele fundamentale ale vieții, Marin Preda se aproprie de Rebreanu, din direcția unei proze în care analiza psihologică e magistrală. Moromeții e și sub acest aspect opera unei elaborații exemplare.

Romanul Marele singuratic a apărut în 1972 și este o reluare dintr-o altă perspectivă a romanului Moromeții. Prin acesta, Marin Preda revine la romanescul tradițional cu o experiență nouă. Personajul principal este Niculae, fiul cel mic al lui Moromete. Cunoaștem din volumul al II-lea al romanului Moromeții istoria eșecului său politic și retragerea sa la o fermă din jurul capitalei. Istoria acestei retrageri este continuată în romanul Marele singuratic. Toate aceste reluări, reveniri, arată că Marin Preda vrea să ducă până la capăt istoria unei familii și că biografia personajelor sale nu este încheiată. Figura tatălui apare și în acest roman, deși, este limpede că romanul e acaparat de problemele fiului. Dar, întotdeauna când vine vorba de acest personaj, narațiunea capătă o vibrație nouă, celelalte personaje intrând în umbră. Autorul a imaginat în Marele singuratic un roman cu multiple sensuri simbolice, care comunică, cu o evidentă participare lirică, lucruri esențiale despre om, despre iubire, despre adevăr.

Marin Preda, prin toată opera sa, a cultivat o literatură inspirată din realitățile contemporane, abordând teme morale sau existențiale într-un stil epic de mare densitate, care a așezat proza românească pe terenul solid al observației psihologice.

Bibliografie: Biblioteca Critică, Marin Preda, Editura Eminescu, București, 1976
Scriitori români de azi, Editura "Cartea Românească", 1974